

MÚLTMENTŐ

A HOSSZÚHETÉNYI HAGYOMÁNYŐRZŐ EGYESÜLET KIADVÁNYA

HETVENÖT ÉVE ALAKULT A HETÉNYI BOKRÉTA

A levéltárban talált, alakuló ülésről készült jegyzőkönyv szerint a gyönygyösbokréta mozgalom hatására hetvenöt évvel ezelőtt, 1934. augusztus 9-én szerveződött meg hivatalosan a Magyar Bokréta Szövetség Hosszúhetényi Bokkrétája. Hosszúhetény népviselete, táncai ettől kezdve váltak országosan ismertté. Kisebbségi megszokásokkal a Bokréta jogutódjaként máig él, és működik a Hosszúhetényi Népi Együttes, így az országos mozgalom és a helyi Bokréta napjainkig ható, háromnegyed évszázad múltán is tetten érhető kisugárzása olyan emberi örökség, melyre büszke lehet településünk. Az örökség kötelez is! Az évforduló kapcsán szeretnénk, ha még többen megismernék ezt a kincset, és egyre többen gondoznák ezt az élő hagyatékot. Az évforduló tiszteletére, augusztus 9-én a Népviselet Napján közös ünneplésre hívunk mindenkit! *A képen: Hetényi Bokkrétások Budapesten Bocz György ifjú tanítóval*

2009.

A kiadvány megjelenését A Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány,
a Ferro Electronic Kft. és a Baranyai Emberekért Szövetség támogatta.

MÚLTMENTŐ

“Aki megírja szülőföldje történetét, az nagyobb és értékesebb munkát végez, mintha egyetemes történelmet írna. A hűség a szülőföldhöz a legnagyobb erő a táj felemelésére.”

/Kanyar József/

Kedves Olvasó!

Immár egyesületünk kiadványának harmadik számát veheti kezébe, reméljük várakozással és örömmel. Eredeti céljainkkal összhangban a most megjelenő számot a 75 évvel ezelőtt megalakult Hetényi Gyöngyösbokréta emlékének szánjuk. Mi akik az együttesben táncolunk, zenélünk joggal tekintjük elődeinknek azokat a hetényi parasztembereket, akik bekapcsolódtak egy országos mozgalomba, és így megismertették a világgal Hosszúhetény viseletét, dalait, táncait. Mi is hasonlót teszünk, amikor magunkra öltjük elődeink népviseletét, idehaza vagy külföldön fellépünk a hetényi hagyományokban gyökerező táncainkkal, dalainkkal.

De mit sem ér mindez, ha nem ismerjük annak a letűnő világnak, életformának az ünnepeit és mindennapjait, eszközeit, erkölcsiségét.

A Múltmentő ehhez kíván segítséget nyújtani. Tagjainknak úgy, hogy ösztönzi őket a gyűjtésre, kutatásra, olvasóinknak pedig azzal, hogy olyan ismereteket tesz közkinccsá, amelyet már rég a homály fed, vagy eddig nem tudtunk létezésükről.

Minden Múltmentő egy felhívás is! S mi bízunk benne, hogy egyre többen gondolkodnak hozzánk hasonlóan, hiszen mai széthulló világunkban kapocs, összetartó erő a megbecsült közös múlt, a megőrzött hagyomány.

Köszönjük Szilvási Zoltánnénak, a Honismereti szakkör vezetőjének, ösztönző levéltári kutatásait!

Köszönetet mondunk dr. Andrásfalvy Bertalannak, dr. Bokor Bélának, dr. Pesti Jánosnak, hogy írásaikkal segítik megbecsülni közös múltunkat, gondolataik közzétételével hozzájárultak kiadványunk megjelenéséhez!

Hosszúhetény, 2009. július 15.

Horváthné Göndöcs Gabriella

Ünnepeljünk népviseletben!

A Hosszúhetényi Gyöngyösbokréta – a jegyzőkönyvek szerint – 1934. augusztus 9-én alakult. Egyesületünk a régi táncosok, s a rég letűnt paraszti életforma emlékére augusztus 9-ét a Hosszúhetényi Népviselet Napjává nyilvánította. A 75. évforduló alkalmából, egész napos ünnepséget szervezünk, melyen a hetényi népviselet, néptánc és népdal lesz a főszereplő. A szerencsés véletlen folytán ez a nap idén vasárnapra esik. Egyesületünk szeretné, ha minél többen népviseletben csatlakoznának a megemlékezéshez! Szeretnénk felidézni egy harmincas évekbeli vasárnap hangulatát, mikor még a falu apraja-nagyja ünnepi viseletben vonult a templomba, mindenki a szokás szerinti helyére ült, s délután a lányok énekelve sétáltak a Fő utcán. Ha sikerülne hagyományt teremteni a Népviselet Napjából, községünk egy újabb, rendkívül látványos, színes ünnepnappal gazdagodna. *(részletes program a hátsó borítón)*

Papp János

TAGSÁGUNK

Abai Alexandra
Agrinás Zsuzsa
Bakoné Poór Gabriella
Balázs László
Bencsik Sára
Bertalan Éva
Bocz Orsolya
Budai Réka
Csák Beatrix
Csák József
Csák Józsefné
Dallos János
Dallos Jánosné
Dallos László
Dallos Veronika
Darócziné Paskó Bettina
Ferencz Tamás
Füzi Gyula
Gasteiger Ferenc
Guzi Henriett
Györfy Attila
Hollósi Béla
Horváth Csaba
Horváthné Göndöcs Gabriella
Kalányos János
Katona Zoltán
Katonáné Gunszt Andrea
Keserű Árpád
Lajos Liliána
Lázár István
Lázárné Szabó Emese
Magyar Zsolt
Márton Éva
Márton Istvánné
Molnár János
Nagy Péter
id. Nagy Sándorné
Németh Szabina
Papp János
Pappné Pintér Ilona
Poór János
Poór Jánosné
Radó Miklós
Radó Tihamér
Sárdi Zoltán
Schätl Zsolt
Spéth Ferenc
Spéth Róbert
Spéth Tamás
Tollár Szilvia
Tollár Zoltán
Varga Dóra
Zugfil Richárd

MÚLTMENTŐ

A HOSSZÚHETÉNYI HAGYOMÁNYÓRZÓ EGYESÜLET KIADVÁNYA

Székhelye:

7694 Hosszúhetény, Verseny u.9.

Telefon: 590-008

nepiegyuttas@hosszuheteny.hu

www.hagyomanytanc.extra.hu

Szerkeszti az egyesület.

Felelős szerkesztő: Papp János

A címlapterv Marsai Ágnes munkája

Készült Pécsen, Molnár Csaba

nyomdájában

Egyesületi hírek

Lezárult a Gyönyfűzér - Hagyományörző és Turisztikai Együtműködés címmel írt pályázatunk, amelyet a Hosszúhetényi Vendégház Egyesületével, a Kisújványai Baráti Kör Alapítvánnyal, Püspökszentlászló Barátaik Egyesületével és az Óbányai Német Olvasókör Egyesülettel közösen adtunk be.

Az elnyert összeget a négy települést érintő közös rendezvények szervezésére, ezeken keresztül megvalósuló folyamatos együttműködésre fordítottuk. Ősszel a kisújványai Márton napi búcsút, február végén az óbányai Hutselsonntagot rendeztük, és ünnepeltük közösen.

Május másodikán Püspökszentlászlón a Zengővidék gazdálkodásáról rendeztünk konferenciát és kiállítást, május utolsó hétvégéjén, az üveges hagyományok jegyében emlékkövet avattunk Pusztabányán. A pályázati forrásból, a kulturház udvarán két napon keresztül neves üveg-fúvó mesterek segítségével ismerkedhettek az érdeklődők az üvegművészet forrásaitól.

A pályázat ötletéért, megírásáért és folyamatos együttműködésért ezúton is köszönet mindnek előtt Müller Zsuzsának, valamint Derksen Gyöngyinek és Éliás Mezey Erzsébetnek.

Vendégségben a Vajdaságban

A Begaszentgyörgyi Kulturális és Oktatási Központ "Szpomenar" címmel minden tavasszal megrendezi a veterán táncosok fesztiválját. (A meghívás szerint 35 évnél idősebb táncosokból kellett állnia a csoportnak.) Április 4-én az intézmény meghívására Népi Együttesünk is részt vehetett az eseményen. Őt szerb és egy horvát táncos csoport társaságában mutatkoztunk be a helyi művelődési ház négyszáz fős színháztermében. A szervezők jóvoltából a táncosok a negyven percnél is hosszabb Hetinben, Hosszúhetény testvérfalujában kaptunk szállást. Vasárnap ebéd után a hetini kulturházban is bemutatkoztunk.

Mi is így gondoljuk...

"Jogos és szükséges ma a múlttal való szembenézés minden formája, a nosztalgiaától a legkegyetlenebb iróniáig.

A korszakváltás oly rohamos és gyökeres, hogy – Noé módjára – alaposan meg kell fontolnunk, mit mentünk át a bárkánkon a mindent elsöprő Özönvíz (az ún. értékválság) utáni új korszak számára.

Igaz, e mai világunk térben és időben egyaránt gazdag kulturális kínálatot tár elénk, de ugyanakkor ijesztő gyorsasággal tünteti el az emberi élet, s vele együtt a kulturálódás évszázadok óta használt és bevált keretét is"

(Sebő Ferenc: Népzenei olvasókönyv, Budapest, 1997. 11. old.)

Az évforduló tiszteletére

A Kárpát-medence népeinek tánchagyományai nagyon sokszínűek. Az 1930-as évek elején kibontakozó népművészeti mozgalom, a Gyöngyösbokréta táncos nemzeti hagyatékunk megmentésére, őrzésére, felélesztésére vállalkozott. A Bokréta Szövetség több, mint 100 helyi csoportjában a szövetség fennállása alatt mintegy 4000 tagot számlált.

Baranya megyében is alakultak csoportok, melyek egészen a második világháború végéig működtek, a történelem viharos évei ellenére is.

Hosszúhetényben Nemes János tanító irányította a munkát. 1935-től 1943-ig léptek fel több ünnepségen is. A püspökbogádi csoport vezetője Zákonyi László tanító, majd Szabolcsi János bíró volt, 1931-1942 között működtek. Martonfa csoportját Baranyai György tanító vezette. A mecsekszabolcsi Gyöngyösbokréta vezetői 1937-től 1942-ig szép koreográfiákkal gyarapították a baranyai hagyományokat. Mohácsot is említhetjük, ahol Horváth Kázmér főjegyző munkája nyomán maradt fenn, és gazdagodott Baranya amúgy is sokszínű hagyománykincse.

Bár a Gyöngyösbokréta előadásai a mai értelemben nem feleltek meg a hagyományörzés szigorú, tudományos szabályainak, mégis a mozgalom olyan elemi erővel bírt, a táncosok olyan életkedvvel, hévvel mutatták be táncaikat, ami valóban élővé és sajátjukká formálta a lassan feledésbe merülő szokásokat. A bemutatók népművészeti anyaga többségében értékes, hiteles hagyományanyagot képviselt, ezek jó része a Gyöngyösbokréta nélkül bizonyosan feledésbe merült volna. Nagy gondot fordítottak a látványos viseletre, és megőrizték a hagyományban gyökerező rögtönzöttséget is.

A Hosszúhetényi Hagyományörző Népi Együttes is saját elődjének tekinti a korabeli Gyöngyösbokréta csoportot. De van közösség, ahol még a Gyöngyösbokréta nevet is megőrizték, például a Tolna megyei Decs községben, vagy a nógrádi Rimócon, a kárpátaljai Dercen faluban, vagy a vajdasági Gomboson. Távolabbi határon túli magyar közösségek is őrzik az emléket: így többek között a montreáli együttes idén ünnepli fennállásának 42. évét.

Köszönet és elismerés a Hosszúhetényi Hagyományörző Népi Együttesnek, hogy a település közösségeivel együtt elkötelezetten segítettek, segítik az értékek őrzését, a hagyományok újjáélesztését, és folyamatos gazdagítását. Nem csak Hosszúhetény és térsége, hanem Baranya és a tágabb régió kultúráját értő és szerető közösségei nevében tisztelettel adózunk Nemes Jánosnak, Csánki Lenkének, Kaszás Jánosnak és Papp Jánosnak, hogy a Gyöngyösbokréta ma is aktuális értékei, művészi megformálásban megmaradtak, életünk részévé válhattak.

Őszintén gratulálhatunk a mozgalom mai örökösének, és példaként állíthatjuk e megemlékező kiadványt a reményeink szerint hitet és a tudást is közvetíteni képes jövő generációnak.

Tisztelettel:

dr. Bokor Béla

a Baranya Megyei Közgyűlés

Oktatási és Kulturális Bizottságának elnöke,

a Baranyai Emberekért Szövetség elnöke

Hetvenöt éves a Hetényi Bokréta

Levéltárban bukkantuk rá az alábbi jegyzőkönyvre, amely a Hetényi Bokréta hivatalos alakulásáról tanúskodik.

Jegyzőkönyv

Hosszúhetény községben 1934. évi augusztus hó 9-én a Magyar Bokréta Szövetség Hosszúhetényi Bokrétájának alakuló közgyűlésén.

Jelen voltak:

1. Bocz György, 2. Bocz Györgyné sz: Böröcz Katalin, 3. Bencze József, 4. Szabó József, 5. Szabó Józsefné sz: Fülöp Erzsébet, 6. Radó József, 7. Radó Józsefné sz: Bocz Anna, 8. Szabó István, 9. Szabó Istvánné sz: Kovács Rozália, 10. Radó Miklós, 11. Radó Miklósné sz: Imrő Rozália, 12. Klézli János, 13. Klézli Jánosné sz: Böröcz Erzsébet, 14. Tóth István, 15. Tóth Istvánné sz: Bocz Mária, 16. Kis György Katalin, 17. Radó Rozália, 18. László Rozália, 19. Kovács Katalin, 20. Fülöp Anna, 21. Takó Anna, 22. Barkó Ferenc, 23. Kiss Miklós, 24. Barkó Sándor, 25. Tóth János, 26. Fülöp György, 27. Nemes János kántortanító, 28. Czimber József h. körjegyző, összesen: 28-an.

A megjelent tagok által az alakuló közgyűlés vezetésére elnökül Nemes János kántortanító, a jegyzőkönyv hitelesítésére Klézli János és Szabó István kérték fel, és bizattak meg, jegyzőkönyv vezetésére Czimber József h. körjegyző.

Az alakuló közgyűlés elnöke Nemes János ismerteti az összejövetel célját, vázolja a megalakítandó Bokréta Egyesület célját működési irányait, felolvassa és részleteiben is ismerteti a Magyar Bokréta Szövetség alapszabályait, és azt a javaslatot terjeszti elő, hogy az ismertetett alapszabályok értelmében a Magyar Bokréta Szövetség Hosszúhetényi Bokrétája, mint a Szövetség fiókszervezete az alapszabályok 14. §-a értelmében alakuljon meg, s ez alkalommal felolvassa a Szövetség beleegyező nyilatkozatát.

Ennek alapján a közgyűlés a Magyar Bokréta Szövetség Hosszúhetényi Bokrétáját megalakultnak, s bemutatott és ismertetett alapszabályokat általánosságban és részleteiben is elfogadottnak nyilvánítja. Ezek után az elnök felhívja az alakuló közgyűlést, hogy az alapszabályok értelmében válassza meg az egyesület tisztikarát.

A szavazás eredményeképpen az elnök megválasztottnak nyilvánítja a következőket:

Elnök: Czimber József h. körjegyző

Titkár: Szabó József

Pénztáros: Radó József

Ellenőr: ifj. Bocz György

Elnök megköszöni a közgyűlés bizalmát, ígéri, hogy a Bokréta érdekében a kitűzött célok megvalósításáért erejéhez mérten munkálkodni fog, de egyben kéri a tagok önzetlen és odaadó munkásságát is. Majd a megválasztott elnök tisztségét átvéven felkéri a tagokat, hogy a Bokréta eredményes munkájának sikere érdekében az alapszabályok 3. §. 3/c. pontja érdekében azokat, akiknek közreműködése a Bokréta céljait illetőleg üdvös, hívja meg.

A közgyűlés a Bokréta meghívott tagjaiként: 1. Petlz Árpád r. kath. esperes, 2. Patóts József segédlelkész, 3. dr. Cselenkó József orvos, 4. Nemes János, 5. Varga Ádám urakat meghívja.

Végezetül az elnök a megjelentek érdeklődését megköszönve, s őket az újonnan alakult Bokréta ismertetett céljai megvalósítása érdekében kitartó és lelkes buzgalomra, összetartásra kérve, az alakuló közgyűlést berekeszti.

Kmft..

1. Szabó István

a közgyűlés elnöke

2. Klézli János

a közgyűlés jegyzője

Hitelesítők

Dr. Pesti János - Papp János:

ÉLŐ ÖRÖKSÉGÜNK

Adatok a hosszúhetényi Gyöngyösbokréta történetéhez

A hagyománynak – a folyamatosan átöröklődő egyéni és közösségi magatartásformáknak, valamint az ősi népi kultúra megbecsülésének – Hosszúhetényben régtől fogva fontos szerepe volt. A hagyományozás itt is évszázadok óta spontán módon ment végbe. Ezt a folyamatot nem kellett sem szervezni, sem irányítani.

A falu megőrzött néprajzi értékeiről a 19. század végén nem sokat tudtak a helybéliek, de a témakör kutatói sem. A távolabbi vidékekre akkor még nem igen jutott el Hosszúhetény híre.

A faluközösség örökségéhez tartozó népviselet szépségéről először 1896-ban értesülhetett Baranya megye nagyközönsége. A VÁRADI FERENC szerkesztette Baranya-monográfiában olvasható az első részletes leírás a díszes hetényi népviseletről (1). Még részletesebben mutatja be a férfiak és nők viseletét a Magyarország kézikönyvei c. kiadvány (2). GÁBORJÁN ALICE a dél-dunántúli népviselet egyik sajátos típusának tekinti a Hosszúhetényben hordott "igen színes, sok selymet alkalmazó" viseletet (3).

A helyi folklór gyűjtése, feltárása jóval később, csak az 1930-as évek elején kezdődhetett meg Hosszúhetényben. Ebben az értékmentő munkában elévülhetetlen érdemei vannak NEMES JÁNOSNAK (4), a falu akkori kántortanítójának és BERZE NAGY JÁNOSNAK (5). Gyűjtőmunkájuk eredményeként már az 1930-as évek elején hozzáférhetővé és egyúttal felhasználhatóvá vált a község különös értékű népdalkincse, a dramatikus népi játékok nyelvi és zenei anyaga (6). Ezek az előzmények tették lehetővé, hogy a hosszúhetényiek a nemrég gyűjtött folklóranyag bir-

tokában 1935-ben bekapcsolódhattak a Gyöngyösbokréta néven indult népművészeti bemutatók országos rendezvénysorozatába.

A hagyománymentő közösség megalakulásának előfeltétele, előkészítője volt továbbá a kulturálódás, az önművelődés iránti igény felkeltése. Nemes János már az 1930-as évek elején felismerte, hogy a felnőttekkel való szervezett foglalkozásokra, a népművelésre is időt kell szánni. Kezdeményezésére megalakult a Polgári Olvasókör, később a Faluszövetség. Kultúrházat hoztak létre a rosszul jövedelmező kocsmá és fogadó helyén. Így lassan-lassan kialakultak a helyi művelődés szinterei. Népes és érdeklődő közönség előtt mutatták be a fiatalok a téli estéken betanított színdarabokat. A helyi közösségek formálódásában nagy szerepe volt a Faluszövetség keretein belül működő önképzőkörnek, a Sport Egyesületnek és a Leány Egyesületnek is.

A Gyöngyösbokréta megalakulása

A Gyöngyösbokréta szó az országos jelentőségű kulturális rendezvénysorozat szimbolikus megnevezője. Jelentése: utal arra a rendszeresen megtartott színházi és szabadtéri látványosságra, amely falusi csoportok tánc-, ének- és játékbemutatóiból állt. Az országos bemutatókra és a csoportok találkozójára Budapesten került sor 1931-től 1944-ig minden évben Szent István ünnepe táján.

Büszkék lehetünk arra, hogy a hosszúhetényiek csaknem egy évtizeden át sikeres szereplői voltak a fővárosi ren-

dezvényeknek és a vidéki bemutatóknak.

A visszaemlékezők szerint 1932-ben, nyár elején PAULINI BÉLA Hosszúheténybe látogatott. Jövetelének célja – az elmúlt évben jól sikerült fővárosi bemutatón fellelkesedve – , hogy újabb falusi csoportot készítsen fel az augusztus 20. köré szervezett bemutatóra. CZIMBER JÓZSEF a falu jegyzője, Nemes János kántortanító és BOCZ GYÖRGY községi bíró volt segítője a szervezőmunkában. A bíró fia, ifjabb BOCZ GYÖRGY, aki 1919-ben született, a helyi újság 2001. márciusi számában "Faluszövetség" c. írásában így emlékezik:

"Néha előadókat hívtak, hogy halljanak a gazdálkodás új módszereiről. Egyszer – majd egyre gyakrabban – Paulini Bélát is meghívták, amikor vegyes összejövétel volt. Énekeltek, táncoltak, magukkal ragadták a vendéget is, aki átvette a táncot, és együtt énekelt a dalos szájú asszonyokkal. Ekkor ismerte meg Paulini Béla a hetényieket. Kedves, vidám ember volt, szüleim mindig megvendégtelték, s ezért én is jól ismertem!"

Szüreti bálokon, dísznatorokon, a Faluszövetség rendezvényein Paulini többször megfordult Hosszúhetényben. Róla nagy tisztelettel beszéltek azok az adatközlők is, akik csak gyerekként találkoztak vele, vagy szülei elbeszélései alapján ismerhették.

KISS MIKLÓS bácsi, az egyik alapító tag (912-1990) visszaemlékezése szerint Paulini nyári itt tartózkodása alatt naponta kiment a mezőre az aratókhoz, és figyelte munkájukat. Pihenő- vagy ebéidőben szokásaikról, énekeikről beszélgetett velük. Emlékezete szerint már 1932-ben (?) aratási jelenettel szerepeltek Budapesten a hetényi bokrétások. Erre vonatkozó egyéb adatot nem sikerült felkutatnunk. A megkérdezett adatközlők szerint nem zárható ki, hogy 1935 előtt is voltak Budapesten a hetényiek, de ezt nem sikerült a feledés homályából visszahozni; írásos bizonyítékot nem találtunk megcáfolására vagy megerősítésére.

PELCZ ÁRPÁD esperes – aki ebben az időben szolgált Hosszúhetényben – a plébánia történeti naplójában nem említi sehol a Gyöngyösbokrétát, a Faluszövetségről viszont már 1928-as feljegyzésében említést tesz.

A Baranya Megyei Levéltárban talált jegyzőkönyv szerint 1934-ben hivatalosan is megalakult a Hetényi Bokréta.

1935 augusztusában Nemes János vezetésével a hosszúhetényi gyöngyösbokrétások ott voltak Budapesten, és a Paulini segítségével összeállított aratási jelenettel nagy sikerrel mutatkoznak be a Szent István-napi rendezvényen. Az aratási műsor két jellemző dala: *Arass rózsám, arass...* (Nagyhetény de be van kerítve - 70 hosszúhetényi népdal, Pécs 1991.) és *Nagyheténybe, Nagyheténybe nincs több kislány csak három...* kezdetű. Az *Arass rózsám...* címűt maga Paulini Béla is nagyon szerette és gyakran énekelt.

A jelenetnek kiemelkedő szereplője volt BENCZE JÓZSEF (ragadványnevén Pozsega Jóska) rímfaragó násznagya, "parasztköltő", aki versbe szedve köszöntötte a nézőket, mutatta be faluját, és mesélte el az aratást.

A Hosszúhetényi Bokréta alakuló közgyűlésének jegyzőkönyve eléggé szűkszavú, valószínű, hogy ez formális okirat, amely a szövetséghez csatlakozás feltétele volt. A szövegben csak a legfontosabb tényeket rögzítették: a megalakulást, az újonnan létrejött egyesület célját,

a Magyar Bokréta Szövetség alapszabályának elfogadását, a megválasztott tisztségviselők nevét s végül a Hosszúhetényi Bokréta alapítóinak névsorát, 28 személy nevét. A névsor végén olvasható Nemes János rk. kántortanító és Czimber József h. körjegyző neve. Meglepő, hogy Nemes Jánosnak 1934-ben nem jutott hely a vezetőségben, jóllehet a szervezésben és a műsorok betanításában reá hárult a legtöbb feladat. 1935-ben már öt tekintették a hetényi bokrétások vezetőjének. Igaz, hogy a hetényi táncok színpadra állításának koreográfiai tervezésében Paulini Bélától sok segítséget kaptak a helyi bokrétások, de a megvalósítás elsősorban Nemes János nevéhez fűződik.

A hivatalos okirat szerinti alapító tagokon kívül (fényképek alapján) az alábbi bokrétások nevét sikerült összegyűjtenünk :

Bagó János és neje, Körösz András, Dallos Katalin, Bocz János és neje, Horváth Katalin, Nagy Sándor, Kiss Anna, Szabó László, Klézli Mária, Kovács György és neje Szabó Erzsébet, Szabó Sándor, Bögyös László és neje Varga Rozália, Dallos Márton, Barkó Ferenc és neje, Kiss István és neje, Szabó József és neje, Végh János és neje, Tóth István és neje, Tóth János és neje Reisz Teréz, Sümegi János és neje, Varga Ferenc és neje.

Fővárosi és vidéki szereplések

1934.

Szeptember 29-én, Váralján bokrétanapot szerveztek, ahol a hetényiek is részt vettek.

"Nagyboldogasszony napján hagyomány volt, hogy Hetényből is zarándokmenet indult Máriagyúdre, a híres baranyai búcsújáró helyre. 1934-ben Horthy Miklós kormányzó és felesége is részt vett ezen. Délután a közeli Harkányban, a Rózsa parkban műsort adtak a bokrétás csoportok, ahol Horthyné megkülönböztetett érdeklődést mutatott a hetényiek népviselete, különösen az idősebb asszonyok sipkás főkötője iránt." (KASZÁS JÁNOS: Végigmentem a hetényi nagy utcán..., Zengő 1992.)

1935.

Erről az évről mesélték, hogy a hosszúhetényieket augusztus 15-16-ra hívták fel Budapestre, de a nagy siker eredményeként 20-áig marasztalták őket.

1935-ben a fővárosi bemutatózó szereplés táncai voltak: aratóünnep, csárdás, friss, körtánc, gyűszűtánc, párnatánc és a csillagtánc. - A szakirodalom szerint a felsorolt táncok közül öt tartozott a Bokrétás táncok ismert rendszerébe.(8) Ezek: aratóünnep, csárdás, körtánc, párnatánc és a csillagtánc. Az utóbbi – PÁLFI CSABA szerint – az ugrós-cinege táncfajta csillag alakban járt formája.

Nyár végén, ősz elején, a strand területén nagyszabású bokrétanapot tartottak Hetényben. A medence mellett felállított színpadon szerepeltek a részvevő csoportok, akik Pécsváradról, Zengővárkonyból, Püspökbagádról, Váraljáról és Szeremléről érkeztek. Készből egy dalárda vett részt az eseményen. Ebédet hetényi családoknál kaptak a vendégek, majd Bocz György bíró udvarán gyülekeztek, és innen vonultak a strandfürdőhöz. Érdekes, hogy Szabóék ekkor, annak a Töttös Sándornak a szüleit látták vendégül, aki a Zengővárkonyi Népi Együttest vezette később több évtizeden keresztül.

A műsor után nagy, közös vacsorához készülődtek, amikor kigyulladtak a közvetlen közelben lévő szalmakazlak. Leégett Katos Sándorék, Katos Jánosék és Kovács Jánosék kazla. A tüzeset nem csak a nap befejezésének hangulatát tette tönkre, hanem anyagi csődbe jutott a strand üzemeltetője is.

1936.

Nyáron Hamburgba mehetett két bokrétás pár, hogy az ottani "Freude und Friede" elnevezésű békefesztiválon a magyar küldöttség harminckét gyöngyösbokrétása között Hetényt képviselje. Idehaza sorshúzással döntötték el, hogy kik utazzanak. Az utazók családjai a szerencsét nem fogadták olyan nagy örömmel, hiszen az aratás idején minden munkákészre szükség volt. Falunk hírét SZABÓ ISTVÁN ÉS NEJE, valamint GYENIS ERZSÉBET ÉS KISS MIKLÓS vitte az akkor már háborúra készülő Németországba. A többi bokrétás Boldogról, Derecskéről, Homokméggyről, Mikófalváról, Tardról és Váraljáról utazott.

1936 júniusában, júliusában, valamint 1937-ben és 1938-ban már csak két táncjáték szerepelt az együttes műsorában.(9) Ezek: Háromkirályok és a hipp-hopp farsang. A két archaikus népszokás leírása és köszöntő szövegei (a dallamok kottáival együtt) megtalálhatók a hosszúhetényi népdalgyűjteményekben (10).

1937.

Januárban rádióközvetítés volt Hosszúhetényből, a községi nagykocsmá táncterméből, (ma ruházati bolt), amelyen Paulini is részt vett. Az eseménnyel kapcsolatban a rádióból DALLOS SÁNDOR-ra emlékezik az egyik adatközlő, SZABÓ LÁSZLÓNÉ, aki ekkor kislány volt, és élményként maradt meg benne, hogy két nagy zacskó cukrot kaptak a pajtásával, amit nekik kellett szétosztaniuk a jelenlévők között.

Augusztusban a Háromkirályok járásával mutatkozott be a Fővárosban Hosszúhetény.

1938.

Eucharisztikus Világkongresszus Budapesten. A bokrétásokon kívül más hetényiek (főleg idősebbek) is részt vettek ezen, akik budapesti családoknál szálltak meg. A bokréta tagjai szállodai elhelyezést kaptak.

1939.

1939-ben, 1940-ben és 1941-ben Bérestánc volt a címe a hetényi bokrétások programjának (11). Nehéz megállapítani, hogy milyen dalokból és táncokból állt össze ez a műsor.

1940.

Májusban Sásdon szerepeltek a hetényi bokrétások, augusztusban Budapesten a Bérestáncot mutatták be.

1941.

Ez év júniusában Szabadkán, a Magyar Kenyér Ünnepeken vettek részt a hosszúhetényiek.

Egy fotó hátlapjára írt dátum szerint ebben az évben is voltak Budapesten a hetényiek, és meglátogathatták a parlamentet is.

A kép jobb oldalán GAJDÓCSI JÁNOS tanító látható feleségével Bocz Katalinnal és lánytestvérével. A gyűrött kép hátoldalán a következő írás olvasható: "Budapest, 1941. augusztus 20-án az Országközi alsóház nagytermében".

Kiss Miklós bácsi emlékezett vissza arra is, hogy 1941. december 6-án Budapesten a Városi Színházban az "Erdélyiek fogadása" címén volt nagy bokrétástalálkozó, melyen a hetényi csoportot nyolc pár képviselte. (KASZÁS JÁNOS: Zengő. 1992).

1942.

A csoport patronálását – Nemes János betegsége miatt – Gajdócsi János fiatal kántortanító-helyettes vette át a harmincas évek végén, akit közben egy évre behívtak katonának.

Ezért 1942 augusztusában Bocz György ifjú tanítójelölt kísérte a bokrétásokat Budapestre. (ld. a címlapon)
Együttesünk az aratási jelenettel vett részt a Szent István-napi ünnepeken.

1943.

Ez év elején a Honvédelmi Minisztérium körutat szervezett a visszacsatolt erdélyi területekre, ahol sebesült katonáknak adtak műsort a bokrétás csoportok. A hetényieket Gajdócsi János tanító kísérte. Éjjel, vonattal utaztak a városok közt, és naponta 3 - 4-szer szerepeltek (kórházban, iskolában, színházban). A helyszíneket illetően a megkérdezettek Nagyváradról, Nagykárolyról, Szilágyosmlyórról és Marghitáról tettek említést; és arról is, hogy találkoztak ott szolgáló falubéliekkel.

1943-ban filmfelvétel készült a hosszúhetényiek Kanásztánc című táncjátékáról (12).

Ebben az évben (augusztus táján) egy napra Pélmonostorra és Hercegszöllőse is ellátogattak.

A fővárosi rendezvényeken kívül elvélve akadt csak szereplés az egyre népszerűbb bokrétások számára (Kaposvár, Pécs, Váralja).

A német megszállás II. világháború véget vetett Hosszúhetényben is annak a folyamatnak, melyet Paulini mozgalmá indított el és teljesített ki, s amelynek sok hetényi parasztember köszönhetette, hogy "világot látott".

Összegzés

A Gyöngyösbokréta Szövetség (egyúttal mozgalom) történetének főbb eseményeit szakemberek (MARTIN GYÖRGY, MAÁ CZ LÁSZLÓ, GÖNYEI SÁNDOR, PAULINI BÉLA,

PÁLFY CSABA és mások) írásai örökítették meg számunkra (13). A Gyöngyösbokréta körül kibontakozó szenvedélyes vitákban két ellentétes vélekedés fogalmazódott meg. Ideológiai szempontok szerint: "Az általános politikai irányvonal képviselői kifelé a magyarságnak az ősi hagyományai alapján való ezeréves jogait és a nemzetiségek közti felsőbbrendűséget érzik bizonyítottnak a mozgalommal. Irredenta, nacionalista törekvések tűzik zászlaikra a Gyöngyösbokrétát" – állították az egyik tábor ideológusairól. Ezzel szemben a mozgalom valódi értékeit felismerő értelmiségiek csupán "a nemzeti kultúra megújulását várták a népművésztől" (14).

A hetényi bokrétások és vezetőik bizonyára nem sokat törődtek a fenti fejtegetések megemésztésével és bírálatával. Azt viszont biztosan tudták, hogy a világlátáson túl azért is hasznos a táncmozgalomban való részvételük, mert ezzel elősegíthetik a polgári életforma helyi kibontakozása miatt (is) feledésre ítélt népművészeti hagyomány felfedezését, bemutatását (15).

Megítélésünk szerint a magyar néptáncmozgalom felvirágzását a Gyöngyösbokréta Szövetség lelkes vezetői, illetve az általuk szervezett fővárosi bemutatók indították el.

Csaknem nyolc évtized távolából azért is érdemes visszatekintnünk erre az ellentmondásoktól sem mentes mozgalomra, mert elődeinknek tekintjük a hetényi bokrétásokat. Zömmel az ő részvételükkel alakult meg az 1950-es években a falu népi együttese.

CSÁNKI LENKE – egy rendkívül barátságos és agilis védőnő – először csak énekelgetett a falu asszonyaival, majd a korábbi bokrétások és idősebb táncos lábú emberek bevonásával 1951 végén, 52 elején táncsoportot szervezett. Kár, hogy 1960 körül különböző objektív okok miatt ez az együttes megszűnt (16). (Ennek az időszaknak

a története egy újabb tanulmány tárgya)

1972-ben újra életre kelt a helyi néptáncmozgalom. A Hosszúhetényi Népi Együttes két évtizeden keresztül KASZÁS JÁNOS vezetésével, méltó őrzője volt annak az élő örökségnek, amelyet gyöngyösbokrétás elődei hagytak rá. A mai Népi Együttes, amelyet 1993 óta PAPP JÁNOS vezet, a hagyatékot tovább őrzi, kutatja. A színpadi feldolgozás mellett nagy hangsúlyt fektet a dokumentumok és tárgyi emlékek összegyűjtésére, megőrzésére is.

***

A bevezetőben említettük, hogy a Gyöngyösbokréta megalakulásának milyen előzményei voltak. Nem a semmiből jött létre ez a létszámában is jelentős közösség! Nagy kérdés azonban, hogy a falu a maga erejéből, az ún. "felsőbb támogatások" nélkül képes lett volna-e csatlakozni a Gyöngyösbokréta Szövetséghez. Nemes János elhatározása önmagában biztosan nem lett volna ehhez elegendő. Szerencsénkre lelkes és fáradhatatlan támogató érkezett Paulini Béla személyében. S feltételezhetjük, hogy Berze Nagy János is ösztönzőleg nyilatkozott a Gyöngyösbokréta megalakításának fontosságáról, hiszen ő már 1933 őszén tanfelügyelőként kidolgozta a magyar népdalok tanításával kapcsolatos új metodikai rendszerét (17). Feltételezzük, hogy az újszerű módszereket nem csak az iskolai oktatásban kezdték alkalmazni, hanem a felnőttek énektanításában is. (Berze Nagy a "Baranyai magyar néphagyományok" néprajzi anyagának gyűjtése idején éveken át szoros kapcsolatban volt Nemes Jánossal!)

Pálfi Csaba véleménye: "A Gyöngyösbokréta színpadi produkciója szerkezetileg és megalapozottságban lazább volt a néptáncfeldolgozások és bemutatók később kialakult formáinál, de hangulatában, hagyományszerűségében, a népi táncolási módhoz való közelállásban a mai feldolgozásoknál általában teljesebb, gazdagabb volt. Az ilyen módon való színpadravitel ugyan a hibalehetőségek sorát hordja magában. Mégis a népi táncolási mód tartalmát és "levegőjét" tudja "hozni" – ha jól jön ki a lépés. Erre egyébként volt lehetőség: a tagok az egyes bemutatókon ünnepi hangulatban érezhették magukat. Megszabadulván otthoni gondjaiktól egy olyan közösségben és légkörben mentek színpadra, amelyben megpróbálták képességük legjavát adni" (18).

Eltűnődhetünk azon is, hogy a hazai néptáncmozgalom megújításán kívül milyen más haszonnal járt a hetényi bokrétások szereplése. Az egykori táncosok visszaemlékezéseivel megegyezik Pálfi Csaba átfogó értékelése: "A bokrétázás természeténél fogva nem oldotta meg a falusi társadalom feszültségeit, égető szociális gondjait, de mint kulturális mozgalom eleget tett [vállalt] funkciójának, amikor résztvevőit kiemelte – ha csak rövid időre is – a hétköznapi gondok egyhangúságából, és a művészet vigasztaló, felemelő pillanataiban részesítette. [S] az élményben sokan osztoztak" (19).

Ide kívánczik még az, hogy a bokrétások önértéktudatának erősödésében nagy szerepe volt a fővárosi és vidéki szerepléseknek. Tudhattak arról, hogy községüket képviselve jelentősen hozzájárultak Hosszúhetény hírnevének gyarapításához.

A Magyar Bokréta Szövetség Hosszúhetényi Bokrétája alapítóinak N É V S O R A:

1.	ifj. Bocz György	kisbirt.
2.	ifj. Bocz Györgyné sz: Böröcz Katalin	háztartás.
3.	Bence József	kisbirt.
4.	Szabó József	kisbirt.
5.	Szabó Józsefné sz: Fülöp Erzsébet	háztartás.
6.	Radó József	kisbirt.
7.	Radó Józsefné sz: Bocz Anna	háztart.
8.	Szabó István	kisbirt.
9.	Szabó Istvánn sz: Kovács Rozália	háztart.
10.	Radó Miklós	kisbirt.
11.	Radó Miklósné sz: Imrő Rozália	háztartás.
12.	Klézli János	kisbirt.
13.	Klézli Jánosné sz: Böröcz Erzsébet	háztartás.
14.	Tóth István	kisbirt.
15.	Tóth Istvánné sz: Bocz Mária	háztartás.
16.	Kis György Katalin	-"
17.	Radó Rozália	-"
18.	László Rozália	-"
19.	Kovács Katalin	-"
20.	Fülöp Anna	-"
21.	Takó Anna	-"
22.	Barkó Ferenc	kőműves segéd
23.	Kiss Miklós	kisbirt.
24.	Barkó Sándor	bányász
25.	Tóth János	kisbirt.
26.	Fülöp György	bányász
27.	Nemes János	rk.kántortartó
28.	Czímber József	h.körjegyző

Hosszúhetény, 1934. évi augusztus hó 9-én

Czímber József elnök

Hivatkozások:

- 1 BEZERÉDY GYÖZŐ: Hosszúhetény. (Falumonográfia. é. n.), 112.
- 2 BEZERÉDY GYÖZŐ: i. m. 112-113.
- 3 GÁBORJÁN ALICE: Magyar népviseletek. Budapest, 1969. 33.
- 4 NÁDOR RUDOLFNÉ: Ajánlás. (In: Nagyhetény de be van kerítve. Szerk.: Dr. Várnai Ferenc. Pécs, 1991. 1-2.) Ugyanitt DALLOS NÁNDORNÉ: Nemes János. 4-7., DALLOS NÁNDOR - PESTI JÁNOS: Hosszúhetényi Szótár. Hosszúhetény, 1999. 17.
- 5 BERZE NAGY JÁNOS: Baranyai magyar néphagyományok. Szerk.: Fülöp Lajos. Pécs, 1988. 4-64.
- 6 DR. VÁRNAI FERENC (szerk.): Nagyhetény de be van kerítve. Pécs, 1991.
– A népdalgűjtemény elején Olsvai Imre tanulmánya "Dalainkról" címmel. 13-21.
– DR. VÁRNAI FERENC: Szivárványos az ég alja. Pécs, 2006. 197-232.
- 7 PÁLFI CSABA: A Gyöngyösbokréta története. (In: Táncstudományi tanulmányok. Budapest, 1970. 148.
- 8 PÁLFI CSABA: i. m. 154-156.
- 9 PÁLFI CSABA: i. m. 148.
- 10 Nagyhetény de be van kerítve. 52-55. Pünkösödölő címmel pünkösdi énekes-táncos adománygyűjtő jellegű népszokás. Gyűjtötte: NEMES JÁNOS, 1935.
- 11 PÁLFI CSABA: i. m. 148.
- 12 PÁLFI CSABA: i. m. 148. A felvétel megtalálható az MTA Népzene-kutató Csoportjának filmarchívumában.
- 13 PÁLFI CSABA: i. m. 122-138. (A lábjegyzetekben!)
- 14 PÁLFI CSABA: i. m. 126-127.
- 15 PÁLFI CSABA: i. m. 129-134.
- 16 KASZÁS JÁNOS: Hagományápolás. (In: Nagyhetény de be van kerítve. Pécs, 1991. 11.)
- 17 BERZE NAGY JÁNOS: A népdaléneklési mozgalom. (In: Dömötör Sándor: Hevestől Baranyáig. Pécs. 1983. 140-145.)
- 18 PÁLFI CSABA: i. m. 143-144.
- 19 PÁLFI CSABA: i. m. 144.

MESÉLŐ TÁRGYAK

Megkezdődött a Tájház gyűjteményének leltározása

Az utolsó félévszázad eseményei, "hivatalos" politikája, iskolában tanított ideológiája igyekezett megsemmisíteni történelmi tudatunkat, nemzeti összetartozásunk alapját. "A múltat végképp eltörölni..." énekeltek. A múlt emlékeinek ápolása régen sem volt általános, mindenki egyformán működő igény. A gondviselés kegyelméből mindig akadtak emberek, akiket belülről fűtött, lelkesített a nemzetet összetartó értékek, emlékek szolgálata. A középkorban az énekmondók, regösök feladata volt, hogy ébren tartsák a nemzet tudatot. Később költők, írók feladata lett ez, hogy időt, fáradságot nem kímélve, kigúnyolva és üldözve is így szolgálják a nemzetet. Az utóbbi évszázadban, amikor már a történelem az iskolai oktatás tárgya lett, a történészek egy része, a nem mindig az egész nemzet érdekében fáradozó hatalmasok kiszolgálója lett, és néha-néha elhallgattak vagy meg is hamisítottak egyet-mást a történelem könyvekben. Ezért is egyre jelentősebb lett a nép igazi történetének emlékeit, tárgyait, szájhagyományát összegyűjteni, gyakran éppen saját honfitársaink gúnyolódása, ellenkezése mellett. De tették a dolgukat azok, akiket erre a lelkiismeretük hajtott.

A történelmi tudat lángját őrző, elszánt emberek közé tartozik *Bocz Árpád*, a hetényi gyűjtemény létrehozója. Édesapja éremgyűjteménye ismertette meg vele a múlt e picike emlékeinek megbecsülését, gyűjtésének és megőrzésének örömét. Kisdiákként megbotráncolt, amikor tanúja volt iskolája régi térképei pusztulásának. Átélté szülőfaluja átalakulását, gyönyörű viseletének, házi szötteinek, bútorainak elértéktelenedését, eldobását is. Igaz, a Hetényi Gyöngyösbokréta táncosai sokat megőriztek a viseletből, melyre szinpad felépéseiknél szükség volt, de őt gyakran kinevették, ha egy csorba régi kancsót, kopott, kidobott ládát vagy ruhadarabot elkért azt már meg nem becsülő tulajdonosától. Ebben a gúnyban vezette le szégyenérzetét az, akiben megmozdult az a gondolat, hogy ennek az idegennek érték az, ami őseimnek is érték volt. Szomorúan kellett tapasztalnia, hogy e régiségek iránt mások is érdeklődnek, egészen más indítatásból: a régiségkereskedők, akik elég erőszakosan, pénzt is ígérve és adva megkezdtek kirabolni a falut múltjának emlékeitől. Nemegyszer eladták a vándor kereskedőnek azt csekély összegekért, amit ő előtte hiába próbált megszerezni. Rákényszerült, ha nem akarta örökre elveszteni faluja népművészetének, és mindennapjainak tárgyait, hogy megelőzze a kufárokat, megvette azokat. Amíg megtehetette, tetemes összegeket fordított tárgyvásárlásra.

Maga a pusztai tárgy – a hozzátartozó ismeretek nélkül – néma, jelentéktelen. A tárgy egyszerű szépségével megfogja a szemlélőt, hogy érdeklődjön története, használata, jelentősége felől, s ezek a hozzá tartozó ismeretek megjelenhetnek magyarázatokként például egy kiállításon. Ezt a bemutatást vállalja fel a múzeum, – a

tájház, – a tárgyak megőrzése mellett. Az egyes tárgyaknak, éppen úgy, mint az embereknek, sorsa van. Sokszor egy tárgy sorsa, jobb magyarázatot ad egykori tulajdonosa, használója életéről, mint amit magáról az ember el tudna mondani. *Jánosiné Rajnai Virág* és a Pécsi Egyetem Néprajzi Tanszéke hallgatóinak segítségével megkezdtük *Bocz Árpád* gyűjteményének szakszerű, hivatalosan is megkövetelt leltározását, a tárgyakhoz tartozó adatok lejegyzéséhez. Minden egyes tárgyra szám kerül és a szám alapján minden tárgyhoz megkereshető az adatlap, az ún. leíró-karton: a tárgy neve, készítője, használója, a tárgy anyaga, mérete, története, elhelyezése, használatára, javítására vonatkozó adatokkal. Minden tárgyhoz a történelemnek egy olyan kis részlete tartozik, mely nélkül a hetényi emberek, és azon keresztül az egész magyar nemzet története csonka maradna. Magam is közreműködtem ebben a munkában. Egy egy tárgyat elővéve kérdeztük meg a gyűjtőt, *Bocz Árpádot* arról, amit elsősorban csak ő tudhat. Hol, mikor, kitől vette, és ha lehetett tovább, hogyan, ki használta, hol tárolták, és mit tud még róla. Bizony lassú és fárasztó munka ez, elsősorban a gyűjtő számára, hiszen egy élet munkája van benne, a kért tárgy lehet, 30 évvel ezelőtt szerezte meg. De amint emlékeiben keresgélve próbál válaszolni, egyszerre megelevenedik a magyar falu, a hetényi emberek sorsa, kiszolgáltatottsága, szenvedése, küzdelmei és reményei. Ami semmilyen történelem-könyvben nem található és ami nélkül igazán nem érthetjük meg mai sorsunkat, állapotunkat, és így az egész ország legújabbkori történelmét. Leltározunk és történelmet írunk. Elsősorban *Bocz Árpád* és vele sok-sok ezer ember elfelejtett történelmét, a magyar nép történetét.

Hogy mi minden, nem vagy alig-alig ismert történelmi adat, sőt, távlat merül fel egyetlen tárgy "beleltározásánál", csak egyetlen példát hozok fel: A július 4-én tartott "Arató napon" mindenki láthatta azt a kis cséplőgépet, mellyel néhány kéve búzát kiverettek. Ezt a gépet, egyébként a 19. századi magyar mezőgazdasági gépgyártás egyik ritka, megmaradt darabját 1965-ben idősebb *Bocz Árpád*, akkoriban az Aknamélyítők villanyszerelő mestere, találta meg Püspökszentlászlón, Wudi Péter kocsmáros udvarán, szalma és kukoricaszár alá rejtve. Megvette és munkatársával, *Pandl György* lakatos-mesterrel, aki szintén a Szénbányánál dolgozott és az önkéntes hetényi tűzoltók parancsnoka is volt, hazahozták Heténybe, és kijavították. Pótolni kellett számos, eltört hevedert, fa-rugót, deszkát. A szegek alátétjeül a lukas 20 filléresek szolgáltak. Idősebb *Bocz Árpád* nemcsak villanyszerelő oklevéllel rendelkezett, hanem értett villanymotorok készítéséhez is. A cséplőgépet egy maga készítette villanymotorral hajtatta meg. Az 1960-as évek végére valamelyest enyhült a magyar parasztságra, a falura nehezedő nyomás, a háztájikban a tsz tagok maguknak termelhettek, és állatot is tarthattak. A legtöbb hetényi pol-

gár a háztájként megkapott egy holdba többnyire gabonát vetett. A kézzel learatott kéréket elhordták idősebb Bocz Árpád udvarára, ahol ő azt kicsépelte a megjavított géppel. Sok gazda lemondott a szalmáról, nem volt helye, vagy szüksége rá. Volt olyan esztendő, amikor Bocz Árpád segítette ki szalmával a tsz tehenészetét, mert a szövetkezet gabonáját akkor már kombájnok aratták és elpocsékolták a szalma és törek és pelyva nagy részét. Egyébként felesége a tehenészetben fejőasszonyként dolgozott.

Íme, egy pillanatkép a magyar faluról, a mezőgazdaság állapotáról, egyetlen tárgy alapján. Most, az idei Arató-napra rendbe kellett tenni a már több, mint 30 éve használatlan gépet, ebben az ezermester *Spáth Péter* segített önzetlenül.

Természetesen, nem csak a gyűjtőt, aki a legtöbbet tudhat az egyes darabokról, ifjabb Bocz Árpádot faggatjuk meg a tárgyakról, hanem azokat az idősebb asszonyokat is, akik például többet tudhatnak a gyűjtemény szoknyáiról, kendőiről, hímzésekről és ágyi ruháiról. Igen nagy segítséget adtak már eddig is például *Papp Jánosné Katos Mária* és nővére *Bózsa Jánosné, Katalin* asszonyok, akik ebben a tájházban születtek és sokat elmondtak a ház eredeti állapotáról, és további segítségüket is felajánlották.

Ez a munka még sokáig eltarthat, hogy minden tárgy, fénykép, házrészlet stb. megkapja e gyűjtemény értékét megnövelő adatulását. A szakszerű leltárkönyv vezetéséhez, a gyűjtemény kezeléséhez, fertőtlenítés, tartósítás, restaurálás irányítására is szakember segítségére kell. Most, ezzel a végzettséggel rendelkező Jánosiné Rajnai Virágra számíthatunk, aki eddig is segített, hiszen évek óta ő is gyűjti a Hosszúhetény életére, gazdálkodására vonatkozó anyagot, faggatja idősebb lakosok emlékezetét és a Pécsi EKF programjaihoz kapcsolódó pályázat megírásában is fáradozott.

Sok munka vár még a Tájház gondjait magára vállaló *Bakóné Poór Gabriella* asszonyra is, akinek szerveznie, adminisztrálnia kell a tájház fenntartását, karbantartását, programjait, vagyis munkáját. Mert a Tájház még nincs készen. A fiatalokhoz fordulunk, hogy legyenek gazdái, résztvevői Hetény lakosai összefogásának, egyesítésének, közösséggé formálásának, a helyi és nemzeti hagyományok alapján az egész nemzet javára! Tudományos tény, hogy az összefogni, együtt és egymásért dolgozni tudó ember sok örömben részesül, és egészségesebb marad, mint az, aki sokkal gazdagabb, de önzése miatt elmagányosodott. A tájház a jövőnek "épül", alakítani, éltetni, további sok szépséget és jelentést hordozó tárgyakkal gyarapítani, teljessé tenni, mindannyiunk szép feladata lehet. Úgy valahogy, ahogy már egyszer itt a Múltmentőben, svéd példákra hivatkozva, megálmodtuk.

Andrásfalvy Bertalan

BESZÉLGETÉS EGY BOKRÉTÁSSAL

Klézli Mariska néni még szüleivel táncolt a Hetényi Bokrétában

Egyesületünk tagja, Katonáné Gunszt Andrea falunk szülötte. Iskolás kora óta tagja a Népi Együttesnek. Tanító, óvodapedagógusként az aktív táncolás mellett gyerek és ifjúsági csoportokat vezet Hosszúhetényben és Pécsváradon. Régi fényképeket nézegetve Klézli Mariska nénival beszélgetett, aki nemrég ünnepelte 81. születésnapját. Szabó Lászlóné Mariska néni az utolsó egyike, aki a Hosszúhetényi Gyöngyösbokréta kezdetéről mesélni tud nekünk, hiszen szülei alapítói voltak a helyi bokrétának, ő maga szinte beleszületett ebbe a mozgalomba.

– Maris Néni! Mik az első emlékei a gyöngyösbokrétáról?

– Négy éves voltam akkor. A szüleim meg még nyolc pár alapította meg a táncsoportot. Paulini Béla Pestről járta az országot és kereste föl a falvakat. Paulini segítségével az egész országban sorra alakultak meg a táncsoportok. Így alakult meg nálunk, Hetényben is. Később 34-ben Harkányban, amikor Horthy Miklós és feleségének köszöntésére kértek egy kislányt a szüleim engem vittek el a táncsoporttal. Verset is kellett mondanom "Noha kicsi vagyok, nagyot nem szóhatok, mégis Istenömnek szógáni akarok. Szógalok míg élök, testömben a lélök" Ekkor Horthy felemelt, és körbemutatott a sok embernek, akik őt körül állták.

Egyszer Hetényben volt egy nagy bokrétás találkozó, ahol pécsvárad, várkonyi, szeremlei, püspökbogádi meg keszűi bokrétások táncoltak. A műsor után akkora nagy tűz volt, hogy több gazda szalmarakása leégett. A tűz akkora volt, hogy Nagy Sándorékhoz vittek le aludni a szüleim, mert féltek, hogy hozzánkig elér.

Bokrétanap Hosszúhetényben. A csoportkép Bocz Györgyék udvarán (mai moziudvar) készült. A viseletbe öltözött asszonyok között középen egy vállkendős kislány Klézli Mariska.

Bérmálási kép Mariskáról

– Volt messzebb is a hetényiekkal?

– Igen. Akkoriban augusztusban a Szent Jobb Körmenetre, Pestre hívták az ország legszebb viseletű falvait, a legjobb gyöngyösbokrétás táncsoportokat. Augusztus 15-20-ig és 20-25-ig 8-8 csoport volt fenn. Minden este műsort adtak a csoportok a Városi Színházban, a Halászbástyán, a Margitszigeten, majd augusztus 20-án a Szent Jobbot kísérték a Várkápólnából a Mátyás-templomig. Paulini két kislányt is kért a Hetényiek elé a körmenetbe, így kerültem oda Szabó Bözsikével. Még két kislány ment néha a csoporttal: Kiss Pannika és Gergő Kati, de ők a körmeneten nem voltak ott. 7-8 éves lehettem ekkor.

– Mit táncoltak Pesten a körmenetet megelőző műsorban?

– Gyönyörű műsor volt! Legszebb élményem! Nemes Jánosnak előre el kellett küldeni a dalokat, azt Bartók és Kodály segített az ottani cigányzenészeknek betanulni. Mindig mi hetényiek táncoltunk utolsónak, gondolom azért, mert minden csoport csak nyolc percet táncolhatott, de minket mindig visszatapsoltak. Amire emlékszem, az aratási jelenettel, egyszer pedig a lakodalmassal szerepeltünk. Az aratási jelenettel nagyon sokszor kellett fellépni, nagyon szerette a közönség. Nagyon nagy műsor volt, kaszákkal, sarlóval, úgy volt megcsinálva a színpad mint a ringó búzatábla. Volt olyan táncsoport, aki még birkákat és lovakat, szekeret is vitt fel arra a hatalmas színpadra. Csodálatos volt! Amikor Bencze Józsi bácsi elmondta az aratási monológját állva tapsolt a közönség, és kiabálta: "BENCZE BÁCSI"! Ezzel az aratási jelenettel nagyon sokszor szerepeltünk máskor is, amikre emlékszem Szegeden, Szabadkán, Baján kenyérünnepeken. Aztán jött a háború. Nem merték megtartani a körmenetet, mert már kezdődtek a bombázások, pedig nagyon jó volt! Egész Pestet megismertük, oda mentünk ahova akartunk, mindenhova bemehettünk ingyen, mert viseletben voltunk.

– Nagylányként is táncolt a Gyöngyösbokrétában...

– Tizenhárom-tizennégy évesen táncoltam először legénnyel, Szabó Sándorral, mert neki nem volt párja, és akkoriban a szülők nem engedték el egyedül a lányokat, nekem pedig ott voltak a szüleim, akik vigyáztak rám. Utána pedig már a férjemmel táncoltam. A háború előtt az öregek már kiöregedtek, nem értek rá, sok gondjuk volt. Négy fiatal és négy öreg pár volt. A végén meg már csak Radó János szülei, egy idős pár maradt, meg mi fiatalok.

– Sokat utaztak...

– Sokat. Vonattal. Egyik ilyen élményem, hogy vonattal utaztunk Budapestre. A kocsiban énekelünk, táncoltunk. A egész vonatból mindenki odajött. A kalauz könyörgött, hogy hagyjuk abba, mert kisiklik a vonat!

– A háború után országos szinten megkísérlik a Bokréta Szövetség újjászervezését. Erről az időszakról van-e bokrétás emléke?

– A háború után sokáig nem táncoltunk. Később Csánki Lenke élesztette újra a régi bokrétásokból, aki megmaradt, meg más hetényi legényekből, lányokból, házaspárokból, és csinálták meg megint a táncsoportot. A szüleim ekkor már nem táncoltak.

Még néha-néha egy - két dolog eszembe jut, egy - egy dalt. Ezek maradtak meg bennem, ezek olyan szép emlékek! A legszebbek! Ezekből élek, az emlékekből, csak hát nincs kinek elmondani, egyedül maradtam.

– Nagyon szépen köszönöm a beszélgetést! Azt kívánom, hogy még sok embernek mesélhessen ezekről az élményekről!

Katonáné Gunszt Andrea

Mariska néni és férje az ötvenes években. Egy budapesti fotós turista kedvéért öltöztek népviseletbe.

Hetényi szóteremtés

(A Múltmentő szó mint nyelvi lelemény)

Amikor először vettem kézbe a Múltmentőt, a Hagyományörző Egyesület lapját, meglepett, sőt meghökkentett a kiadvány címe. Hirtelen nem tudtam választ adni arra, miért furcsállom ezt a szót. Azt sejtettem, hogy nem mindennapi szó került elém. Ebben a véleményemben mások is megerősítettek, majd a szótárakhoz folyamodtam. Megnyugodtam, hogy a legújabb értelmező és történeti szótárak, szinonimagyűjtemények sem ismerik a múltmentő szót. Ez a tény azonban önmagában nem jelentheti azt, hogy kétségbe kell vonnom a hetényiek vadonatúj szóleleményének helyességét, életképességét.

Igen, valóságos szóteremtés révén gazdagodott a nyelvünk egy új szóval. Az új szó nyelvi szerkezete (képlete) nem annyira új, mint ahogy azt sokan gondolják. Társa ennek a szónak a régi kármentő szavunk. Hasonló szerkezetű szavak továbbá a húshagyó [kedd], hashajtó, barázdabillegető, szélfogó, szénvonyó, téltemető stb. Megállapíthatjuk tehát, hogy jelentéstani és morfológiai tekintetben egyáltalán nem társtalan a múltmentő szó.

Az említett példák olyan szóösszetételek, amelyekben az igenévi utótag előtt tárgyi szerepű bővítmény áll: szelet felfogó > szélfogó, telet temető [virág] > téltemető. A barázdabillegető madárnevünk jelentésszerkezete már

kissé bonyolultabb, ugyanis nem billegetheti ez a madár a barázdát, csupán a farkát billegeti a barázdában. A múltmentő szó összetételként azért rejtélyes kissé, mert felfogható jelöletlen tárgyias szóösszetételnek (a múltat mentő [akció]), de lehet akár jelöletlen birtokos jelzős szerkezet is (a múltnak a mentése).

Van még egy harmadik értelmezési lehetőségünk is: mivel a múltat, amely időkategóriaként elvont fogalom, nem igen lehet menteni, legfeljebb csak a múltbéli tárgyakat, emlékeket stb. Mivel a metonimikus szókapcsolatban a jelentéstepadás révén a múlt szóhoz értjük a tárgyakat, emlékeket stb. szavakat is, így értelemzavar nem alakulhat ki egy pillanatra sem. A múltmentő szó gazdag asszociációs tartalma gondolkodásra készíti az olvasót. Ezért tűnik szokatlanoknak és egyúttal figyelemkeltőnek.

Örülünk kell annak, hogy a hetényiek kiváló nyelvérzéssel új szót teremtettek. Hasznos ez a szólelemény azért is, mert vele helyettesíteni lehet – szinonim értékben – a kissé megkopott hagyományörzés szavunkat.

A múltörzés szó bizonyítja, hogy Kazinczy Ferenc nyelvújító törekvéseinek – íme - a 21. század elején is vannak folytatói.

dr. Pesti János

A Bokrétások többször megfordultak a Parlamentben, és megnézhatték Budapest más nevezetességeit is.

Két korabeli fotó: Klézli János és neje Böröcz Erzsébet. Hetényi bokrétások Hercegszöllősen 1943-ban.

Hetényi Bokrétások Hamburgban. 1936 júliusában, a "Freunde und Friede" békefesztiválon, a magyar küldöttség harminckét gyöngyösbokrétása között Szabó István és neje, valamint Gyenis Erzsébet és Kiss Miklós. A hetényiek sorshúzással döntötték el, hogy ki képviselje falunkat az ünnepségen. Az utazók családjai a szerencsét nem fogadták olyan nagy örömmel, hiszen az aratás idején minden munkáskézre szükség volt.

Kinek van?

Kinek van még hasonló fotója gyöngyösbokrétás őseiről, rokonairól? Hol lehet az a szép szöttes bokrétás zászló, amelyet több képen is láthattunk?

Kinek van háború előtti levele, nyugtája, pénzügyi dokumentuma, gazdálkodással, földdel vagy hetényi egyesületekkel kapcsolatos régi irata?

Ki őriz falurészletet ábrázoló régi fotót, rajzot, képeslapot?

Kinek van régi lakodalmas csoportképe?

Van-e még valakinek dokumentuma a régi mozizásról, a sportról, a vendéglőről, malmokról? Kérjük, adja kölcsön egyesületünknek, hogy kiadványunkon keresztül más is megismerhesse őket!

A Bokrétások zászlója. Vajon mi lett vele? Lehet, hogy egy szekrény mélyén lapul? Tud-e róla valaki?

Bokréta nap Hosszúhetényben. A meghívott vendégek Bocz Györgyék udvarán gyülekeztek, majd a hetényi bokrétásokkal vonultak a strand területén felállított színpadhoz.

Felirat a fotó hátoldalán: "Budapest, 1941. Augusztus 20-án az Országközi alsóház nagytermében".

Hetvenöt éve alakult a Hetényi Bokréta!

**A Népviselet Napja Hosszúhetényben
2009. augusztus 9.**

10 óra

***Felvidéki népviseleti babák
kiállításának megnyitója***

a művelődési házban

Köszöntőt mond *dr. Andrásfalvy Bertalan* néprajztudós
A kiállítást megnyitja: *Lucza Sára* polgármester (Hetény, Felvidék)
Közreműködik a Daragó együttes

11 óra

***Ünnepi szentmise népviseletben
az elhunyt gyöngyösbokrétásokért***

Misét celebrál *Antal Géza* címzetes pécsváradi apát

12 óra

***Jubileumi körtánc a Templom téren
Fényképezkedés***

A népviseletben érkezőket megajándékozunk egy róluk készült fotóval

16 órától a mozi udvarán:

Kézműves vásár

Kézműves foglalkozások kicsiknek és nagyoknak

17 órakor

A Hármas-hegy aljában...

Hosszúhetény és környéke énekes, hangszeres és népköltészeti hagyományaiából,
a jubileum alkalmából készült cd bemutató ünnepsége

Közreműködik a Hosszúhetényi Daloskör, a Pévönye együttes,

a Somogytarnócai Asszonykórus

a Daragó együttes és a Hosszúhetényi Népi Együttes zenekara

Szeretettel várjuk községünk minden lakóját a megemlékezésre!

Hosszúhetényi Hagyományőrző Egyesület